

ӘЛ-ФАРАБИ АТЫНДАҒЫ ҚАЗАҚ ҰЛТТЫҚ УНИВЕРСИТЕТІ
КАЗАХСКИЙ НАЦИОНАЛЬНЫЙ УНИВЕРСИТЕТ ИМЕНИ АЛЬ-ФАРАБИ
AL-FARABI KAZAKH NATIONAL UNIVERSITY

ФИЛОЛОГИЯ ФАКУЛЬТЕТІ
ФИЛОЛОГИЧЕСКИЙ ФАКУЛЬТЕТ
PHILOLOGICAL FACULTY

Студенттер мен жас ғалымдардың
«ФАРАБИ ӘЛЕМІ»
атты халықаралық ғылыми конференциясы

Международная конференция студентов и молодых ученых

«ФАРАБИ ӘЛЕМІ»

International Scientific Conference of Students and Young Scientists

«FARABI ALEMI»

06-08.04.2023

ӘЛ-ФАРАБИ АТЫНДАҒЫ ҚАЗАҚ ҰЛТТЫҚ УНИВЕРСИТЕТ
КАЗАХСКИЙ НАЦИОНАЛЬНЫЙ УНИВЕРСИТЕТ ИМЕНИ АЛЬ-ФАРАБИ
AL-FARABI KAZAKH NATIONAL UNIVERSITY

ФИЛОЛОГИЯ ФАКУЛЬТЕТІ
ФИЛОЛОГИЧЕСКИЙ ФАКУЛЬТЕТ
PHILOLOGICAL FACULTY

«ФАРАБИ ӘЛЕМІ»
атты студенттер мен жас ғалымдардың
халықаралық ғылыми конференция
МАТЕРИАЛДАРЫ

Алматы, Қазақстан, 6 сәуір 2023 жыл

МАТЕРИАЛЫ
международной научной конференции
студентов и молодых ученых
«ФАРАБИ ӘЛЕМІ»

Алматы, Казахстан, 6 апреля 2023 года

MATERIALS
International Scientific Conference
Of Students and Young Scientists
«FARABI ALEMI»

Almaty, Kazakhstan, April 6, 2023

Алматы
«Қазақ университеті»
2023

УДК 80/81
ББК 80
Ф23

Бас редактор

филология ғылымдарының докторы, профессор *Б. Жолдасбекова*

Ғылыми редактор:

әл-Фараби атындағы Қазақ ұлттық университеті Филология факультеті деканының
Ғылыми-инновациялық қызмет және халықаралық байланыстар жөніндегі орынбасары
Баянбаева Ж.

Редакциялық алқа мүшелері:

Құлжанова Б.Р.; Болатова Г.Ж., ф.ғ.д.; Кәрібозов Е.К., ф.ғ.к.; Даутова Г., PhD; Әміров Ә.Ж., ф.ғ.к., доцент; Күркебаев К.Қ., ф.ғ.к., доцент; Иманқұлова С.М., ф.ғ.к., доцент; Рамазанова Ш.Ә., ф.ғ.к., доцент; Хунанбай А., оқытушы; Ақжігітова А., оқытушы; Каспихан Б., оқытушы; Таусоғарова А.К., ф.ғ.к., доцент; Кондыбаева Р. PhD ; Таубаев Ж. PhD ; Өзизова А.О. ф.ғ.к.; Маукеева А.О.; Шарипова Г.С.; Айтмұханбетова А.С.; Аймагамбетова М.М.; Казыбек Г.Қ., ф.ғ.к., проф.; Акимбекова Г.Ш., ф.ғ.к.; Игиликова С.И.; Сұлтанбек К.Б.; ф.ғ.к. Абаева Ж.С.; Тлеулинова М.Б.

«**ФАРАБИ ӘЛЕМІ**» атты студенттер мен жас ғалымдардың халықаралық ғылыми конференциясының материалдары. Алматы, Қазақстан, 6 сәуір, 2023 жыл. – Алматы: Қазақ университеті, 2023. – 365 б.

ISBN 978-601-04-6245-8

Ғылыми басылымда студенттер мен жас ғалымдарға арналған халықаралық ғылыми конференция материалдары енгізілген.

Бұл жинақ ғылыми қызметкерлерге, оқытушыларға, студенттерге, магистранттар мен докторанттарға арналады.

Мақалалар авторлық редакциямен шығарылды.

analyzed the various interpretations of the concept of "monitoring" within the framework of specific areas of its application, it is possible to approach a more accurate and complete understanding of its essence. The main areas of interest in monitoring as a method of scientific research are ecology, biology, sociology, pedagogy, economics, psychology, and management theory. The level monitoring of the development of the education system includes the whole set of procedures that allow to identify the dynamics of this system in a historically defined time period. In this regard, monitoring fits well into the algorithm of marketing educational services, is its necessary condition and its integral component. Here, monitoring, along with forecasting, serves to ensure information stability, prevent a shortage of information when making recommendations and making management decisions, and increase the degree of their validity. The educational environment is an emerging concept. It covers systems of influences and conditions of personality formation, opportunities for its development contained in the social and spatial-objective environment.

The structural content of the subject-methodical and communicative-methodical competencies is a nomenclature of knowledge, skills and abilities necessary for a future specialist in a real professional context. The components of these competencies are the objects of level monitoring[1, 12]. The communicative and methodological competence assumes practical skills of communication with the class and the scientific and pedagogical community within the framework of professional development and consists of didactic and communicative and professionally communicative skills. The nomenclature of didactic and communicative skills includes:

- proficiency in the language of classroom use, proficiency in didactic speech;
- ability to create multi-level foreign language written texts;
- ability to adapt foreign language texts for students with different levels of language competence;
- the ability to hear, recognize and analyze errors in the speech of students in terms of content and form;

To conclude, it is established that at the level of academic-type educational activity, subject and communicative competencies are developing, theoretical and methodological competence is being formed; at the level of quasi-professional activity, communicative-methodological competencies are being formed; at the level of educational professional activity, subject-methodical and communicative-methodological competencies are being developed through reflection, as well as readiness for independent pedagogical activities.

ТОНЫКӨК ЕСКЕРТКІШІНДЕГІ АНТРОПОНИМДЕРДІҢ ОҚЫЛУЫ

Каспихан Б.

Ғылыми жетекші: ф.ғ.д., профессор Салқынбай А.

Әл-Фараби атындағы Қазақ ұлттық университеті

Түркі әлемі үшін Тоныкөк ескерткішінің орны ерекше. Елтеріс, Бөгү, Білге қағандардың кеңесшісі болған, соғыста қол бастаған дана Тоныкөкке арналған ескерткіш жан-жақты зерттелген, дегенмен жаңа заманда түркі әлемінің болашағы үшін өткеннен сабақ алып, даңқты баба ескерткішіндегі құндылықтарды жаңаша талдап, түсіндіру қажет.

Тоныкөк ескерткіш кешенін 1897 жылы Е.Н. Клеменц Ұланбатордан оңтүстік-шығысқа қарай 65 км жерден табады. Содан бері ескерткіш мәтінін В.В. Радлов, түрік ғалымы Х.Н. Оркун, М.Спренглинг, С.Е. Малов, Р. Жиро, Дж. Клоусон, Ф.Айдаров, А.С.

Аманжолов, Т. Текин және т.б. ғалымдар көптеген ғалымдар зерттеген. Ғалымдардың көпшілігі ескерткіш мәтінін аударып, мәтінге құрылымдық талдаулар жасаған.

Түркі дәуіріндегі тарихи тұлғаның есімі, Тоныкөк антропонимінің шығу тарихы ескерткіш төңірегіндегі өзекті мәселелердің бірі. Ғалымдар ескерткіш арналған тарихи тұлға есімін Тоньюкук, Тоныкөк, Түй-ұқуқ, Тұнық-ұқ деп әртүрлі нұсқада оқиды. Бұл бірінші кезекте ескерткіштегі F таңбасының әртүрлі оқылуына байланысты.

F таңбасына қатысты ғалымдардың пікірін шартты түрде екі топқа бөлуге болады. Бірінші топ таңбаны *j* деп оқиды. Мәселен, В. Томсен бұл таңбаны *j* деп оқиды. Бұл топқа Х. Орхун, М.Жолдасбеков пен Қ.Сартқожаұлын жатқызуға болады. Ал ғалымдардың екінші тобы осы таңбаны *ñ* деп оқиды. П.М. Мелиоранский 1899 жылы F таңбаны *i* деп оқитынын, бірақ түсініктемесінде Клеменцтің еңбегіне сілтеме жасай отырып, *nj* болуы мүмкін екенін, бірақ әзірге осы таңбаның мағынасын толық анықтай алмайтынын жазады және В.В. Радловтың алдын-ала жариялаған баяндамасы негізінде *Тоньюкук* немесе *Тоюкук* деп тарихи тұлға туралы мәлімет береді. С.Е. Малов 1926 жылы *Тоїиқиқ*, ал 1951 жылғы еңбегінде *Тоїиқиқ* түрінде оқиды. В.Г. Гузев пен Н.Н. Телицин осы таңба туралы арнайы жазған мақаласында F таңбасын В.Радлов (1899) та, В.Томсен (1924-1925) де Тоныкөк ескерткішін жариялағанда *nj* түрінде оқығанын жазады. В.Г. Кондратьев «В языке рунических письменности была фонема *нь*, которой в других группах памятников – уйгурских и манихейских – соответствует *й* или *н*» деп жазады. Қазақ ғалымы Ғ.Айдаров антропонимді *Тоньюкуқ*, *Тоникуқ* түрінде оқиды. И.В. Кормушин F таңбасын *н'* (*нь*) дыбысы деп танып, *Тон'уқуқ* деп оқиды, Дж. Клоусон *Тоїиқиқ*, Т.Текин *Типуикик* түрінде оқиды, ал А.Аманжолов енисей ескерткіштерінде *нс'* дыбысын бергендігін, ал орхон ескерткіштерінде *ñ* дыбысын бергендігін, кейде диалектілерге байланысты *n* және *j* дыбыстарымен алмасатынын айтады. Бұл Тоныкөк антропонимінің этимологиясына қатысты әртүрлі болжамдардың шығуына алып келді.

Тоныкөк есімі Білге қаған ескерткішінің *Ха* деп шартты түрде таңбаланатын солтүстік бетінің он төртінші жолында ххJNUT түрінде, ал Тоныкөк ескерткішінде хxFUT түрінде таңбаланады. Сонымен қатар Күлі-чор ескерткішінен Тоныкөк атауын В.Л. Котвичтің суреттері негізінде С.Е. Малов хxFUT түрінде, Дж. Клоусон мен Е.Тырыярскийдің нұсқасы бойынша Қ.Сартқожаұлы ххJNUT түрінде оқиды.

Дана Тоныкөк туралы ескерткіштегі мәліметтер мен тарихи деректерге сүйене отырып, Тоныкөктің түркі халықтарына тән жыраулардың қызметін толық атқарғанын, қағанға кеңесші, ақылшы, әскербасы, стратег, философ болғанын айта аламыз. XXI ғасырда ескерткіш мәтінін жаңаша зерделей отырып, жаңа замандағы тарихы терең, өзі жас мемлекетімізге бірнеше сабақ аламыз.

ҚАЗАҚ ЕРТЕГІЛЕРІНІҢ МАҢЫЗДЫ КОГНИТИВТІК БЕЛГІЛЕРІ

Нұрбеков Т.

Ғылыми жетекші: ф.ғ.д., профессор Салқынбай А.

Әл-Фараби атындағы Қазақ ұлттық университеті

Қазақ ертегілері - фольклорлық жанрлардың ішіндегі ең қызығы әрі ең тыңдалымы жоғарысы. Бір қарағанда, ертегілер көп зерттеліп, кең қарастырған сияқты болып көрінгенімен, шын мәнісінде қазақ тіл білімінде ертегілердің тілдік ерекшелігі, танымдық мәні мен маңызы, әлемнің тілдік бейнесі ретіндегі сипаты әлі күнге дейін зерттеу нысанына айналмағаны шындық. Жалпы қазақ ертегілері тіл білімі тұрғысынан әлі де толық зерттеу нысаны бола қоймаған.

152.	Каспихан Бауыржан Каспиханұлы. Тоныкөк ескерткішіндегі антропонимдердің оқылуы.....	315
153.	Нұрбеков Т. Қазақ ертегілерінің маңызды когнитивтік белгілері.....	316
154.	Ғиззат Ә.Т. Мектеп бағдарламасында құжат тілін оқытудың рөлі: оқушыларды шынайы өмірге дайындау.....	318
155.	Кудиярова А.Е. Қазақстандағы көп тілді білім берудегі мәдениетаралық байланыс.....	319
156.	Ақлима Сапарова. Әдебиеттану контекстіндегі интермедиялық код ұғымы.....	320
157.	Уразбаев С. Научно-аналитический обзор исследования концепта «COVID-19».....	320
158.	Кайдаулова Загия Толегеновна. Неофициальные именованя в городском пространстве (к постановке вопроса).....	322
159.	Қарлығаш Досанова. «Көксерек» повесінің экранизациясы: кейіпкерлер психологиясы.....	323
160.	Қасымбек Мөлдір Ерғалиқызы. Қазақстан Республикасының білім беру жүйесіндегі көптілділік даму векторы: шет тілдерінің әлеуметтік-мәдени мәртебесі.....	324
161.	Жұман Мәдина. Әдебиеттегі әйел бейнесінің десигнаттары және олардың аудару ерекшеліктері (ағылшын және қазақ шығармалары).....	325
162.	Бөшен А.Н. Орхон-Енисей ескерткіштеріндегі есім сөздерінің зерттелуі.....	326
163.	Ескермес Арай Ержанқызы. Александр Гриннің “Алқызыл желкендер” повесть-феериясының қазақ және ағылшын тіліне аударылуының баламалық мәселелері.....	327
164.	Сыдыкова Шахидам Турганжановна. Features of the translation of alan marshall ;s autobiographical story i can jump over a puddle; into kazakh and russian.....	328
165.	Ли Шижуй. Влияние английского языка как второго языка на усвоение русской фонетики.....	329
166.	Қамызанова Б.Қ. Абай шығармаларындағы «ғалым» ұғымының мәні.....	330
167.	Кайсар Арулан Ерманатович. Қазақ медиамәтініндегі лидерлік дискрустың лингвопрагматикасы.....	331
168.	Сержанова Ж.Ж. М.Қашқаридың «Дивани лұғат-ит-түрік» еңбегіндегі бір буынды түбірлердің қазіргі қазақ тілімен сабақтастығы.....	332
169.	Асенова А.Х. Қазақ, қарақалпақ және ноғай тілдеріндегі ортақ түбірлердің семантикалық табиғаты.....	333

170.	Салықова А.С. Қазақ, түрік, ағылшын тіліндегі «мейірім» ұғымы.....	334
171.	Ғауезхан Бақыт Қанатқызы. Редупликация как способ словообразования в английском языке (на материале современной прессы)	335
172.	Касымбекова А.Б. Механизмы речевого воздействия и их реализация в СМИ.....	336
173.	Тойбазар Аяжан Мұхтарқызы. Зейнолла Қабдоловтың «Менің Әуезовім» роман-эссесіндегі Әуезовтің көркем образы.....	337
174.	Бауыржан А.Б. Сөйлеу әрекеттерінің деңгейінетқарай жаттығу жұмыстарын ұйымдастыру.....	338
175.	Тлеумурзина К.Б. Аналитикалық құрылымдардың емле мәселелері.....	340
176.	Абдухаликов Ф.А. Изображение Улугбека в рукописей средневековья.....	342
177.	Джабборов Р.М. Слово «стакан» в творчестве Алишера Навои.....	343
178.	Сағынбаева Әсел. Мұқағали Мақатаев поэзиясындағы рух пен сезім.....	344
179.	Севара А. Тілді жаңаша үйрену тәсілдері.....	345
180.	Нурмухамбетова А.Б. Фразеологизмдердің тарихи сипаты.....	346

«ФАРАБИ ӘЛЕМІ»
атты студенттер мен жас ғалымдардың халықаралық ғылыми конференция
МАТЕРИАЛДАРЫ

Алматы, Қазақстан, 6 сәуір 2023 жыл

Авторлық редакциямен шығарылды

ИБ № 14991

Басуға 27.04.2023 жылы қол қойылды. Пішімі 60×84 ¹/₈.
Көлемі 22,875 б.т. Офсетті қағаз. Сандық басылыс. Тапсырыс №725.

Таралымы 10 дана. Бағасы келісімді.
Әл-Фараби атындағы Қазақ ұлттық университетінің
«Қазақ университеті» баспа үйі.
050040, Алматы қаласы, әл-Фараби даңғылы, 71.

«Қазақ университеті» баспа үйі баспаханасында басылды.